Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29.03.1963, sp. zn. 2 Cz 15/63, ECLI:CZ:NS:1963:2.CZ.15.1963.1

Číslo: 40/1963

Právní věta:

Pracovník v tzv. faktickom pracovnom pomere má proti podniku zásadne nárok na náhradu škody, ktorá mu zišla v dôsledku prerušenia tohto pracovného vzťahu (§ 337 a násl. obč. zák.).

Podmienkou tohto nároku je nielen zavinené konanie na strane podniku (nevyžiadanie predchádzajúceho súhlasu ONV a závodného výboru ROH) a vznik škody na strane pracovníka (ušlý zárobok v dôsledku prerušenia tohto pracovného vzťahu), ale i príčinná súvislosť medzi výsledkom, za ktorý sa zodpovednosť ukladá a zavineným konaním. Príčinná súvislosť nie je daná najmä v prípade, že daný výsledok (vzniklá škoda) i keď k nemu pôvodne smerovalo správanie sa podniku (nevyžiadanie predchádzajúceho súhlasu ONV a závodného výboru ROH), je výsledkom správania sa pracovníka (dôsledkom jeho zavinenia, spočívajúceho v tom, že nenastúpil, hoci mohol, inú primeranú prácu, resp. sa o túto prácu zavinene ani neuchádzal).

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 29.03.1963

Spisová značka: 2 Cz 15/63

Číslo rozhodnutí: 40

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Náhrada škody, Smlouvy

Předpisy: 88/1945 Sb. § 13 141/1950 Sb. § 397 37/1959 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyňa uplatnila proti žalovanému podniku nárok na mzdu podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb. za dobu od 1. 4. 1961 do 10. 4. 1962, kedy nastúpila nové zamestnanie (s výnimkou doby od 16. 9. 1961 do 16. 1. 1962, kedy bola na materskej dovolenke), a to vo výške 1500 Kčs mesačne. Svôj nárok odôvodnila tým, že s ňou žalovaný podnik rozviazal pracovný pomer spôsobom právne neúčinným, a to bez predchádzajúceho súhlasu ONV a závodného výboru ROH a bez dodržania výpovednej lehoty.

Okresný súd v Žiline žalobu zamietol. Zistil, že išlo o tzv. faktický pracovný pomer vzhľadom k tomu, že pri uzavretí pracovnej zmluvy so žalobkyňou nebol vyžiadaný predchádzajúci súhlas ONV a závodného výboru ROH. Na základe tohto zistenia došiel k záveru, že žalobkyňa má proti

žalovanému podniku nárok, nie pracovneprávny, ale občianskoprávny, a to na náhradu škody podľa § 337 a nasl. obč. zák. Žalobu zamietol potom v podstate z toho dôvodu, že nejde o nárok z pracovného zamestnaneckého pomeru a že žalobkyňa musí proti žalovanému podniku uplatniť nárok na náhradu škody podľa občianského zákonníka.

Krajský súd v Banskej Bystrici rozsudok súdu prvého stupňa čiastočne zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie a nové rozhodnutie. V otázke náhrady škody zaujal stanovisko, že nebolo na prekážku rozhodnutia súdu prvého stupňa to, že ide o nárok na náhradu škody a nie o nárok o zaplatenie mzdy, a že bolo vecou súdu prvého stupňa, aby žalobkyňu poučil podľa § 7 o. s. p. o možnosti zmeny žalobného nároku.

Okresný súd v Žiline rozsudkom žalobu znovu zamietol. Na základe výpovedi vypočutých svedkov zistil, že sa žalobkyňa po skončení pracovnej neschopnosti do práce u žalovaného podniku nehlásila, a že jej preto neprislúcha nárok na mzdu podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb.

Krajský súd v Banskej Bystrici rozsudok súdu prvého stupňa zmenil tak, že vyslovil, že nárok čo do základu je opodstatnený a okresnému súdu uložil, aby rozhodol o výške žalobného nároku. V odôvodnení svojho rozhodnutia súd zistil na základe výpovedí svedkov, ktorých vypočul súd prvého stupňa a ktorých výpoveď si krajský súd novo hodnotil, že žalobkyňa sa hlásila ihneď po skončení pracovnej neschopnosti do zamestnania a že preto je daný nárok na mzdu podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb.

Najvyšší súd rozhodol na sťažnosť pre porušenie zákona podanú predsedom Najvyššieho súdu, že rozsudkom krajského súdu bol porušený zákon.

Odôvodnenie:

V súdenej veci išlo o tzv. faktický pracovný pomer; pracovná zmluva medzi účastníkmi bola totiž zjednaná bez rešpektovania kogentných ustanovení omedzujúcich volnosť účastníkov pri jej zjednaní, tj. § 13 ods. 1 dekr. č. 88/1945 Zb., čl. 6 písm. d) uznesenie IV. všeodbor. zjazdu (zák. č. 37/1959 Zb.). Pracovná zmluva je teda právne neúčinná a pracovný pomer zamestnanecký tu nevznikol. Na základe takého právne neúčinného zjednania pracovného pomeru zamestnaneckého došlo k faktickému konaniu prác a vznikli právne dôsledky pre oboch účastníkov tohto vzťahu, hoci záväzky z takého spoločenského vzťahu nemožno posudzovať ako záväzky z pracovného pomeru zamestnaneckého, ale podľa občianskoprávnych predpisov (s výnimkou niektorých zvláštnych ustanovení ako je napr. § 2 ods. 2 zák. č. 54/1956 Zb., § 3 ods. 2 zák. č. 55/1956 Zb., § 19 zák. č. 150/1961 Zb.).

Podľa občianskoprávnych predpisov je treba posudzovať tiež povahu nároku pracovníka v prípade skončenia tohto faktického pracovného pomeru. Nejde tu o nárok na mzdu v prípade prekážky v práci na strane zamestnávateľa podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb. (analogicky podľa § 1155 o. z. o.), teda o nárok pracovneprávny, ale o nárok na náhradu škody podľa § § 337 a nasl. obč. zák. Nárok podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb. (§ 1155 o. z. o.) je nárokom na mzdu z trvajúceho pracovného pomeru, ktorý prislúcha zamestnancovi, s ktorým bol zjednaný pracovný pomer, v prípade, že podnik s ním rozviazal pracovný pomer spôsobom právne neúčinným; v takom prípade ide totiž o nárok na mzdu za dobu od právne neúčinného rozviazania pracovného pomeru. Podmienkou tohto nároku je, aby zamestnanec bol ochotný konať prácu, tj. aby bol k tomu pripravený a aby sa staral o to, aby po odpadnutí prekážky bol schopný prácu začať a ďalej, aby na strane zamestnanca nedošlo k úmyselnému zmeškaniu práce, tj. k situácii, kedy zamestnanec v dôsledku vlastného zavinenia nevykonával ani prechodne primeranú prácu (porov. smernice pléna NS Pls 2/60, uver. pod č. 27/60 Zbierky rozhodnutí čs. súdov).

Celkom iná je naproti tomu situácia, kedy pracovník vo faktickom pracovnom pomere uplatňuje proti podniku nárok na náhradu škody, ktorá mu vzišla v dôsledku prerušenia tohto pracovného vzťahu. Už v smernici pléna Najvyššího súdu Pls 2/60, uver. pod č. 27/1960 Zbierky rozhodnutí čs. súdov bolo v tomto smere zdôraznené, že vzhľadom k tomu, že tu nevzniká s právnou účinnosťou pracovný pomer, možno prácu takého pracovníka prerušiť kedykoľvek bez výpovedi a ovšem tiež bez súhlasu ONV podľa § 13 dekr. č. 88/1945 Zb., resp. bez súhlasu podľa § 58 zák. č. 55/1956 Zb. a bez súhlasu závodného výboru ROH podľa čl. 6 písm. d) uznesenia IV. všeodborového zjazdu (zák. č. 37/1959 Zb.), poprípade bez predchádzajúceho prejednania v závodnom výbore ROH podľa uznesenia predsedníctva ÚRO z 8. septembra 1959 Ú. l., čiastka 74/1959. V tomto prípade ide teda o nárok na náhradu škody podľa § 337 a nasl. obč. zák., ktorého podmienkou je existencia zavineného konania (opomenutia), vznik škody a príčinná súvislosť medzi zavineným konaním (opomenutím) a výsledkom (vzniklou škodou). Zavinenie podniku spočíva v tom, že podnik nesplnil svoju povinnosť vyžiadať si k zjednaniu pracovného pomeru predchádzajúci súhlas ONV podľa § 13 ods. 1 dekr. č. 88/1945 Zb. a predchádzajúci súhlas záv. výboru ROH podľa čl. 6 písm. d) uznesenia zjazdu (zák. č. 37/1959 Zb.). I keď dekr. č. 88/1945 Zb. sám v tomto smere neobsahuje žiadne ustanovenie – ako bolo vyložené v hore citovanej smernici pléna Najvyššieho súdu – treba mať za to, že tento súhlas musí opatriť zamestnávateľ; ide tu totiž o súčasť administratívnych prác spojených s prijatím zamestnanca, ktoré zariaďuje zamestnávateľ a o obdobnú právnu situáciu, aká je v prípade súhlasu závodného výboru ROH, ktorý je taktiež hmotneprávnou podmienkou právne účinného vzniku pracovného pomeru (porov. bod 3 uznesenia zjazdu), a kde zo znenia uznesenia zjazdu (zák. č. 37/1959 Zb.) plynie, že je povinnosťou zamestnávateľa tento súhlas opatriť. Nie je tiež pochyby o tom, že prerušenie tohto faktického pracovného vzťahu je spojené pre pracovníka s újmou na zárobku, teda so školou podľa § 337 a nasl. obč. zák.

K občianskoprávnej zodpovednosti podniku však nestačí iba skutočnosť, že je dané jeho zavinenie a že došlo k vzniku škody na strane pracovníka. Je treba, aby bol daný i ďalší prvok zodpovednosti za škodu, ktorým je príčinná súvislosť medzi výsledkami, za ktoré sa zodpovednosť ukladá, a zavinením (pričítanou príčinou vzniku škody). Ak však daný výsledok (vzniklá škoda), i keď k nemu pôvodne pôsobilo správanie sa podniku (nevyžiadanie súhlasu ONV a záv. výboru ROH), je výsledkom chovania pracovníka (dôsledkom jeho zavinenia), potom škoda nenastala na základe zavinenia podniku, ale na základe inej skutočnosti. Táto iná skutočnosť, spočívajúca v zavinení pracovníka zasiahla do pôsobenia jednej príčiny, a to skôr, než táto príčina dovŕšila výsledok, a sama spôsobila tiež výsledok (ide tu teda o tzv. prerušenú kauzalitu). Nemožno sa teda spokojiť len so zistením, že medzi daným výsledkom a chováním sa určitého subjektu je príčinná súvislosť, ale je treba zistiť i to, či táto súvislosť nie je ešte vedľa toho i medzi týmto výsledkom a inou príčinou. Príčinná súvislosť rozhoduje takto o tom, či je tu vôbec zodpovednosť a rozhoduje i o tom, aký je rozsah tejto zodpovednosti (čo je dôležité najmä v prípade, že podnik nevyžiadal síce súhlas ONV a závodného výboru ROH pri vzniku pracovného pomeru a zavinil tak, že došlo medzi ním a pracovníkom k vzniku faktického pracovného pomeru, že však škodu, predstavujúcu ušlý zárobok pracovníkovi v dôsledku porušenia tohto pracovného vzťahu, si zavinil pracovník sám tým, že nenastúpil, hoci mohol, inú primeranú prácu, resp. sa o túto prácu zavinene ani neuchádzal (táto situácia nebude teda daná v prípade, že pracovník nemohol bez vlastného zavinenia vykonávať primeranú prácu; porov. rozh. č. 28/1957, 104/1958 Zbierky rozh. č. súdov a zhora citovanú smernicu pléna Najvyššieho súdu).

Podľa týchto zásad krajský súd nepostupoval. Vychádzal z toho, že ide o nárok podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb. a neposudzoval ho z hľadiska ustanovenia občianského zákonníka o náhrade škody (§ § 337 a nasl. obč. zák.). Ak sa aplikujú hore uvedené zásady na súdený prípad, nebol by tu záväzok k náhrade škody najmä v týchto prípadoch:

a) Ak došlo k prerušeniu faktického pracovného pomeru za okolností, za ktorých pracovníkovi nárok na náhradu škody zásadne nevzniká. Tak by tomu bolo najmä v prípade, že by faktický pracovný

pomer skončil uplynutím doby, na ktorú bol zjednaný (v konkrétnej veci skončením kúrneho obdobia), alebo dohodou účastníkov, ktorú by bolo možno vidieť v tom, že žalobkyňa dala mlčky najavo voľu skončiť tento pracovný vzťah tým, že sa ihneď po skončení pracovnej neschopnosti nehlásila u žalovaného podniku o prácu a žalovaný podnik taktiež prejavom per facta concludentia (prevedením „odhlášky" zo zamestnania) dal najavo svoj súhlas so skončením tohto pracovného vzťahu ku dňu nasledujúcom po skončení pracovnej neschopnosti žalobkyne. Ide tu o analogickú situáciu ako v prípade rozviazania pracovného pomeru uplynutím doby, na ktorú bol zjednaný, alebo dohodou o rozviazaním pracovného pomeru. V týchto prípadoch, keby šlo o právneúčinné rozviazanie pracovného pomeru, zamestnancovi nevzniká nárok na mzdu podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb. (§ 1155 o. z. o.). Pracovníkovi vo faktickom pracovnom vzťahu nemožno potom priznať viac nárokov a vo väčšim rozsahu než zamestnancovi v platnom pracovnom pomere.

b) Ak vznikla pracovníkovi škoda jeho zavinením: Zavinenie na strane pracovníka by bolo treba zhľadať vtedy, keby nenastúpil, hoci mohol, inú primeranú prácu, resp. sa o túto prácu zavinene ani neuchádzal.

V tomto smere najmä pochybil krajský súd, ktorý sa zameral len na zisťovanie okolností, že sa žalobkyňa po skončení svojej pracovnej neschopnosti hlásila bez meškania u žalovaného podniku o prácu, teda okolnosti rozhodnej pre mzdový nárok podľa § 7 zák. č. 244/1922 Zb., a nie tiež na zisťovanie toho, či žalobkyňa nenastúpila hoci mohla, inú primeranú prácu, resp. sa o túto prácu zavinene ani neuchádzala, teda na zisťovanie okolností rozhodnej z hľadiska nároku na náhradu škody podľa § § 337 a nasl. obč. zák., konkrétne na zisťovanie príčinnej súvislosti medzi zavineným konaním podniku spočívajúcom v nerešpektovaní ustanovenia § 13 ods. 1 dekr. č. 88/1945 Zb. a ýl. 6 písm. d) uznesenia zjazdu (zák. č. 37/1959 Zb.) a vzniklou škodou.

V tejto súvislosti je treba uviesť, že zisťovanie okolností, či sa žalobkyňa po skončení pracovnej neschopnosti hlásila bez meškania u žalovaného podniku o prácu, bolo vykonané krajským súdom na neúplnom skutkovom základe. Krajský súd beztoho, že by vypočul znovu svedkov vypočutých okresným súdom „prehodnotil" – ako uvádza v odôvodnení svojho rozhodnutia – ich výpovede a došiel k opačnému názoru než okresný súd, ktorý na základe výpovedi týchto svedkov zistil, že sa žalobkyňa po skončení pracovnej neschopnosti nehlásila u žalovaného podniku o prácu. Ak sa totiž chce odvolací súd odchýliť od skutkového zistenia súdu prvého stupňa, musí súdom prvého stupňa priamo vykonané dokazovanie vykonať znova, aby jeho hodnotenie hodnovernosti dôkazov sa zakladalo na bezprostredných dojmoch (Porov. rozhodnutie Najvyššieho súdu Cp 198/51).

c) Z hľadiska rozsahu náhrady škody je potom dôležité, že žalobkyni v určitom období škoda vôbec nevznikla (v letných mesiacoch, kedy ako kurička nepracovala) a že by jej preto nárok z titulu náhrady škody za toto obdobie ani nemohol byť priznaný.

Pokiaľ teda krajský súd podľa zhora uvedených zásad nepostupoval, porušil zákon v ustanoveniach § 1 ods. 2, § 59, § 88 ods. 2, § 183 o. s. p. v spojení s ustanoveniami § § 337 a nasl. obč. zák.